

TIL VA XOTIRA: INSONIYAT TARAQQIYOTI ASOSI

Abduraxmonova Muazzamxon Akmaljon qizi

Andijon davlat chet tillar instituti talabasi

Tel: (+998)942042523

E-mail: muazzamxonabduraxmonova2005@gmail.com

Kabulova U.S

.Ilmiy maslahatchi:

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda til va xotiraning o'рни xotira nima uchun o'tmish va kelajakning ko'prigi, til va xotira insoniyatning taraqqiyot asosi, til va xotiraning uyg'unligi haqida qisqacha ma'lumot beriladi.*

Kalit so'zlar: *xotira, til, tafakkur, iyerogliflar, intellektual, zamoanviy jamiyat, globallashuv.*

LANGUAGE AND MEMORY: THE BASIS OF HUMAN DEVELOPMENT

Abduraxmonova Muazzamxon Akmaljon kizi

Student of Andijan State Institute of Foreign Languages

Phone: (+998)942042523

E-mail: muazzamxonabdurakhmonova2005@gmail.com

Abstrakt: *This article provides brief information about the role of language and memory in modern society, why memory is a bridge between the past and the future, language and memory are the basis of human development, and the harmony of language and memory.*

Key words: *memory, language, thinking, hieroglyphs, intellectual, modern society, globalization.*

ЯЗЫК И ПАМЯТЬ: ОСНОВА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Абдурахманова Муаззамхана Акмалджона.

Студентка Андижанского государственного института иностранных языков

Телефон: (+998)942042523

Электронная почта: muazzamxonabdurakhmonova2005@gmail.com

Аннотация: *В данной статье представлена краткая информация о роли языка и памяти в современном обществе, о том, почему память является мостом между прошлым и будущим, язык и память являются основой развития человека,*

а также о гармонии языка и памяти.

Ключевые слова: *память, язык, мышление, иероглифы, интеллектуал, современное общество, глобализация.*

Til va xotira — inson aqli va ongining ikki ajralmas qismi bo‘lib, ularning o‘zaro bog‘liqligi insoniyatning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Til bizni boshqa jonzotlardan ajratib turadigan eng asosiy vositalardan biridir. Xotira esa o‘tmish voqealarini eslab qolish, ularni analiz qilish va kelajakdagi harakatlarimizni rejalashtirish imkonini beradi. Bu ikki unsur birgalikda jamiyatning madaniyati, tarixi va ilmiy yutuqlarining uzluksiz saqlanib qolishiga xizmat qiladi⁶.

Til — tafakkurning aksidir.

Til inson tafakkurining aksidir. Til orqali inson o‘zining ichki dunyosini, his-tuyg‘ularini, bilim va tajribasini boshqa insonlarga yetkazadi. Har bir jamiyatning madaniyati va tarixi til orqali ifodalanadi va saqlanadi. Til jamiyatda kommunikatsiya vositasi sifatida harakat qilishi bilan birga, u xalqning intellektual va madaniy boyligini ham aks ettiradi⁷.

Masalan, Xitoyda iyerogliflar orqali tasvirlanadigan so‘zlar ko‘pincha ma’nolar va ramzlar bilan bog‘liq. Bu xalqning tarixiy xotirasi iyerogliflarda yashiringan bo‘lib, ularning tafakkur tarzi bilan uzviy bog‘liqdir. Shu bilan birga, qadimgi yunon falsafasi til orqali zamonaviy g‘oyalarga asos bo‘ldi va bu g‘oyalar bizning jamiyatimizda o‘z aksini topgan.

Xotira — o‘tmishdan kelajakka o‘tish ko‘prigi.

Xotira o‘tmishda sodir bo‘lgan voqealarni eslab qolish va ularni ongimizda saqlash imkonini beradi. Inson xotirasi orqali o‘z tajribasini o‘rganib, kelajak uchun dars oladi. Xotira shaxsiy bo‘lishi mumkin, ya’ni shaxsning o‘z hayotidagi voqealarni saqlab qolishi, yoki ijtimoiy bo‘lishi mumkin, ya’ni bir xalqning tarixiy voqealarini eslab qolish va uni kelajak avlodlarga yetkazish. Jamiyatlar o‘z tarixini xotira orqali saqlaydi. Tarixiy xotira xalqning birligi va birdamligini ta’minlaydi⁸.

Masalan, O‘zbekiston tarixidagi Amir Temur, Bobur kabi shaxslar milliy o‘zlikni anglashda muhim rol o‘ynaydi. Bu shaxslar haqida saqlangan xotira nafaqat o‘tmishdagi g‘alabalarga, balki milliy g‘urur va kelajakdagi taraqqiyotga ishora qiladi.

Til va xotira bir-biriga chambarchas bog‘liqdir. Til xotiraning saqlanishi va uzatilishi uchun asosiy vosita hisoblanadi. Til orqali shaxsiy va ijtimoiy xotira mustahkamlanadi. Xotira esa tilning boyligiga ta’sir ko‘rsatadi, yangi so‘zlar va atamalar paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi⁹.

⁶ Squire L.R. Memory and Brain Systems: 1969–2009. Journal of Neuroscience, 2009.

⁷ Bialystok E. Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition. Cambridge University Press, 2001.

⁸ Pinker S. The Language Instinct. HarperCollins, 1994.

⁹ Crystal D. Language Death. Cambridge University Press, 2000.

Shuningdek, xotiraning mustahkamligi tilni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Masalan, bir xalqning madaniyati va tarixi uning tilida aks etadi, shu orqali xotira yangi avlodlarga yetkaziladi. Madaniy hodisalar, urf-odatlar va e'tiqodlar ham til vositasida saqlanadi va rivojlanadi.

Zamonaviy jamiyatda til va xotiraning o'rni. Bugungi kunda til va xotiraning roli yanada kengaymoqda. Texnologiyalar rivojlangan sari odamlar o'z tajribalari va bilimlarini tez va samarali yetkazish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Biroq, bu bilan birga, xotiraning zaiflashishi va unutilishi ham xavfi mavjud. Globallashuv natijasida ko'p madaniyatlarga xos til va an'analar unutilib bormoqda. Shuning uchun har bir xalq o'zining til va xotirasini saqlash va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishi lozim. Til milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni saqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, kelajak avlodlarga tarixiy tajribani yetkazishda yordam beradi.

Til va biologik xotira o'rtasidagi aloqa.

Til va xotira o'rtasidagi bog'liqlik nafaqat madaniy yoki ijtimoiy, balki biologik darajada ham muhim ahamiyatga ega. Inson miyasining til va xotira bilan bog'liq qismlari o'zaro uzviy ishlaydi. Masalan, miyadagi gippokamp (hippocampus) qismi yangi xotiralarni shakllantirish va saqlashda muhim rol o'ynaydi, til markazi (Broka va Vernike zonalari) esa og'zaki va yozma nutqni boshqaradi.

Bu bog'liqlik insonning o'z nutqi va eslash qobiliyatiga ta'sir qiladi. Xotiraga bog'liq kasalliklar, masalan, Altsgeymer kasalligi, inson tilida ham muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bunday kasalliklarda shaxslar nafaqat so'zlarni unutadi, balki aniq so'zlarni topish, grammatik jihatdan to'g'ri gapirish qobiliyatlarini ham yo'qotishi mumkin¹⁰.

Til va madaniy xotira. Madaniy xotira — bu bir xalqning tarixi, urf-odatlar va an'analarini saqlash vositasidir. Til orqali bu xotira avloddan-avlodga yetkaziladi. O'ziga xos shevalar va lahjalar madaniy xotira saqlovchisi sifatida xizmat qiladi. Har bir xalq o'z tili orqali o'z madaniy merosini saqlab qoladi. Masalan, O'zbekistonda turli hududlarda yashovchi aholi o'ziga xos lahjalarda so'zlashadi. Bu lahjalarning saqlanishi va rivojlanishi milliy o'zlikni saqlash uchun muhimdir.

Shuningdek, milliy shoirlar va yozuvchilar til orqali xalqning tarixiy voqealarini eslatib, madaniy xotirani mustahkamlaydi. Bobur, Alisher Navoiy kabi shaxslarning asarlari o'zbek madaniy xotirasining ajralmas qismi bo'lib, til orqali bugungi kunga qadar saqlanib qolgan¹¹.

Tilning shakllanishi inson xotirasining rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, til o'rganish va rivojlantirish xotira kuchini oshiradi. Masalan, ko'p tillilik inson xotirasini faollashtiradi, ikki yoki undan ortiq tilda so'zlashuvchi odamlar bir tilda so'zlashuvchilarga nisbatan xotiralarini yaxshiroq saqlaydi va qayta eslay

¹⁰ Tulving E. & Craik F. I. M. The Oxford Handbook of Memory. Oxford University Press, 2000.

¹¹ Kandel E. R., Schwartz, J. H., & Jessell, T. M. Principles of Neural Science. McGraw-Hill, 2000.

oladi¹².

Til va xotira birgalikda ishlaganda, inson turli bilim va tajribalarni samarali saqlaydi va eslaydi. Masalan, bir til o'rganayotganda yangi so'zlarni eslab qolish uchun kontekst (mazmun) yordamida eslash osonroq bo'ladi. Bu xotiraga tayanib tilni o'zlashtirishni yengillashtiradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, til va xotira insoniyat taraqqiyotining ajralmas bo'lagi hisoblanadi. Til orqali xotira saqlanadi va yetkaziladi, xotira esa tildagi yangi ma'nolarni yaratish imkoniyatini beradi. Shu boisdan har bir jamiyat o'zining til va xotirasini saqlashi, uni rivojlantirishi va kelajak avlodlarga yetkazishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Squire L.R. Memory and Brain Systems: 1969–2009. Journal of Neuroscience, 2009.
2. Bialystok E. Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition. Cambridge University Press, 2001.
3. Pinker S. The Language Instinct. HarperCollins, 1994.
4. Crystal D. Language Death. Cambridge University Press, 2000.
5. Tulving E. & Craik F. I. M. The Oxford Handbook of Memory. Oxford University Press, 2000.
6. Kandel E. R., Schwartz, J. H., & Jessell, T. M. Principles of Neural Science. McGraw-Hill, 2000.
7. Chomsky N. New Horizons in the Study of Language and Mind. Cambridge University Press, 2000.
8. Vygotsky L. S. Thought and Language. MIT Press, 1986.
9. Tulving E. How Many Memory Systems Are There? American Psychologist, 1985.
10. Anderson, J. R. Learning and Memory: An Integrated Approach. John Wiley & Sons, 1995.
11. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge University Press, 2003.
12. Bartlett F.C. Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology. Cambridge University Press, 1932.

¹² Chomsky N. New Horizons in the Study of Language and Mind. Cambridge University Press, 2000.